

סיכום - שחי לאל, רשב"ג

שחי לאל (יחידה) \ ר' שלמה אבן גבירול

שְׁחִי לְאֵל, יְחִידָה הַחֲכָמָה, / וְרוּצִי לְעֶבֶד אוֹתוֹ בְּאֵימָה, ('יחידה' הוא כינוי לנשמה)
לְעוֹלָמְךָ פָּנֵי לֵילֶךְ וַיּוֹמַרְךָ, / וְלָמָּה תִרְדְּפִי הֶבֶל וְלָמָּה?
מְשׁוּלָה אֶת בְּחִיּוֹתֶיךָ לְאֵל חִי, / אֲשֶׁר נֶעְלַם כְּמוֹ אֶת נֶעְלָמָה.
הֲלֹא אִם יוֹצֵרְךָ טְהוֹר וְנָקִי – / דְּעִי כִּי כֵן טְהוֹרָה אֶת וְתִמָּה.
חֲסִין יִשָּׂא שְׁחָקִים עַל זָרְעוֹ – / כְּמוֹ תִשָּׂאִי גּוֹיָה נֶאֱלָמָה.
זְמִירוֹת קִדְמִי, נִפְשִׁי, לְצוּרְךָ / אֲשֶׁר לֹא שָׁם דְּמוּתְךָ בְּאֲדָמָה.
קִרְבִּי, בְּרַכּוֹ תִמְיֵד לְצוּרְכֶם / אֲשֶׁר לִשְׁמוֹ תִהְלֵל כָּל נִשְׁמָה!

סוג השיר ונושאו המרכזי

השיר "שחי לאל" מאת שלמה אבן-גבירול הוא שיר קודש מסוג 'רשות לנשמת', שנועד להשתלב בתפילות יום הכיפורים. בשיר זה פונה המשורר אל נשמתו ומבקש ממנה להקדיש את חייה לעבודת האל, לברך ולהלל אותו על שהעניק לה חיי נצח.

תוכן השיר ומשמעותו

- 1 – השתחוויו לאל נפש חכמה, ומהרי לעבוד אותו בפחד וביראת כבוד.
- 2 – הקדישי את כל זמנך לעולם הרוחני העליון שבו מקורך, ומדוע תבזבזי את חייך על העולם הזה – העולם החומרי שכל כולו הבל וריק.
- 3 – דומה את בקיומך הנצחי לאל החי, אשר כמו שהוא נסתר, כך גם את.
- 4 – מובן שאם האל שיצר אותך הוא טהור ונקי, הרי שגם את טהורה ותמימה.
- 5 – האל החזק ("חסיין") נושא את השמיים (העולם) על זרועותיו, כמו שאת (הנשמה) נושאת את הגוף הדומם. אפשר שהכוונה להקבלה בין האל שסובל את העולם כדרך שהנשמה נושאת את הגוף (עפ"י ויקרא רבה, ד', ח').
- 6 – שירי זמירות שבח והלל לאל שיצר אותך ולא נתן למוות שליטה עלייך, כלומר העניק לך חיי נצח (בשונה מהגוף שכלה וסופו להיטמן באדמה).
- 7 – נשמתי, ברכי תמיד את האל שיצר אותך, אשר אותו נשמת כל חי תהלל.

קישוטים (אמצעים אמנותיים ורטוריים)

1. **תפארת הפתיחה** – השיר נפתח בפנייה דרמטית של המשורר לנשמתו, בקריאה להזדרז ולצאת לעבוד אותו. החריזה בין הדלת ("החכמה") לסוגר ("באימה") מדגישה את הקשר בין תבונת הנשמה לבין יכולתה לבחור לעבוד את האל מתוך פחד ויראת כבוד. בזכות היותה חכמה, מבינה הנשמה את חשיבות עבודת האל באימה.
2. **האנשה** – הנשמה משולה לאנוש חי שיכול לרוץ, לעבוד, לרדוף, לזמר – כל זאת כחלק מהפולחן הדתי המתבקש ממי שצריכה להיות אסירת-תודה על קיומה הנצחי בעולם
3. **דימוי** – "משולה את בחיותך לאל חי, / אשר נעלם כמו את נעלמה" – הנשמה דומה לאל בכך שכמוהו, גם היא נסתרת מעין. דימוי זה מעניק לנשמה איכות אלוהית.
4. **מטאפורה** – "חסין ישא שחקים על זרועו" – לשון ציורית המתארת את האל החזק, אשר בכוחו נושא בזרועותיו את העולם כולו.
5. **הקבלה** – לנשמת האדם ולאלוהים יש מן המשותף: שניהם בלתי-נראים; שניהם טהורים ותמים; שניהם חזקים עד כדי כך שלמרות שהם ישויות מופשטות הן נושאות אובייקטים ממשיים – האל נושא את העולם והנשמה נושאת את הגוף; לשניהם חיי נצח. הקבלות אלו נועדו לדרבן את האדם לכונן את כל מעייניו לעבודת אלוהים.
6. **ניגודים** – "ורוצי לעבוד אותו באימה" / "ולמה תרדפי הבל ולמה" – ניגוד בין המהות הראויה של חיים רוחניים המושתתים על עבודת אלוהים, לעומת רדיפה אחר הבלי העולם הזה, שהוא העולם החומרי.
7. **שיבוץ** – ההקבלה המתוארת בשיר בין הנשמה לאלוהים נזכרת בתלמוד, ברכות י', ע"א: "מה הקב"ה רואה ואינו נראה אף נשמה רואה ואינה נראית, מה הקב"ה יושב בחדרי חדרים אף נשמה יושבת בחדרי חדרים, מה הקב"ה טהור אף נשמה טהורה."
8. **אקרוסטיכון** – "שלמה חזק". המשורר חותם את שמו בשיר בתוספת המילה "חזק". קישוט שנועד להמחיש את מחויבותו החזקה של המשורר לתוכן דבריו. הוא חזק באמונתו, וכמקובל בשירת הקודש הוא מביע זאת באמצעות שזירת אותיות שמו בראשי הבתים שלאורך השיר.
9. **תפארת החתימה** – השיר מסתיים בהכרזה בה קורא המשורר לנשמתו להקדיש את חייה לברכת האל, ולהצטרף בכך לכל הנשמות המהללות אותו זה מכבר. הופעת אחד מכינויי האל ("צורכם") בשילוב עם אזכור ה"נשמה" מצביע על היות שיר זה מסוג 'רשות לנשמת'.

סיכום

השיר "שחי לאל" הוא שיר קודש מסוג 'רשות לנשמת' בו מבקש המשורר או כביכול נוטל רשות מן האל או הקהל להתפלל. בפיוט זה מבקש המשורר מנשמתו להלל ולשבח את האל אשר העניק לה חיי טוהר נצחיים. בפנייתו אל נשמתו, ביקש המשורר לעורר במאזיניו את אותה תחושת התעלות רוחנית השמורה לעבודת האלוהים. מהשיר ניתן להסיק שפסגת

שאיפותיו של האדם צריכה להיות לחדול מבזבז חיו על הבליים, והקדשתם לאמונה שלמה באלוהים, אשר תעניק להם משמעות של קדושה.

הרחבה:

'שחי לאל' של [ר' שלמה אבן גבירול](#) הוא שיר משירת ימי הביניים השייך לסוגה של שירי קודש. במוקד הפיוט 'שחי לאל' לר' שלמה אבן גבירול עומדת פנייתו של הדובר לנפשו, ובקשתו ממנה לשוב אל מקורה האלוהי, ולא להימשך אחר ההבל והשווא

במבט ראשון על 'שחי לאל' ניתן לזהות אקרוסטיכון, בו כל אות ראשונה בכל בית יוצרת את המילים "שלמה חזק". אך מדוע צריך שלמה אבן גבירול להיות חזק?

תוכן השיר 'שחי לאל' מתחבר אל תוכנו של האקרוסטיכון, שכן 'שחי לאל' הוא שיר שבו פונה שלמה אבן גבירול אל עצמו, אל נפשו, בבקשה להפסיק לרדוף אחר ההבל ולהתחבר בחזרה אל הנפש עצמה ואל היסוד האלוהי שבה. אבן גבירול משתמש בכינויים לנשמה ('יחידה חכמה') ולאל ('צור', 'חסין').

בבית הראשון של השיר מבקש אבן גבירול מנפשו לדבר עם האל ("שְׁחִי לְאֵל") ולעבוד אותו "בְּאִימָה" (כלומר ביראה).

בבית השני של השיר מצהיר אבן גבירול, כי פניה של הנשמה ביום ובלילה הם "לְעוֹלָמְךָ" – לעולם הבא, ולכן אין טעם לרדוף אחר ה"הבל" של העולם הזה. השאלה שניתן לשאול בשלב זה היא, כיצד מתיישבת הפנייה פנימה אל הנשמה עם הפנייה החוצה לאלוהים? התשובה היא, שבעבור אבן גבירול, מדובר ב**אותו דבר** – החזרה לאלוהים היא גם החזרה לעצמי – ליסוד הנצחי, הקדוש והטהור שבי.

בבית השלישי של השיר ההקבלה בין הנשמה והאלוהים מקבלת ביטוי מפורש – "מְשׁוּלָה אֶתְּ בְּחִיּוֹתֶיךָ לְאֵל חִי" (החיים של הנשמה הם חיי האל). אולם יש בעיה, שכן אלוהים "נְעֻלָם כְּמוֹ אֶתְּ (הנשמה) נְעֻלְמָה". יש משהו מסתורי ובלתי מובן גם באלוהים וגם בנפש, ומכאן הצורך של המשורר לעודד את עצמו לדבוק בשניהם.

בהמשך השיר ההקבלה בין אלוהים והנשמה ממשיכה, למשל: אם אלוהים טהור, הרי שגם הנשמה טהורה (בבית הרביעי). אולם אם האל (בכינויו "חֲסִין") נושא את כל השמים (שחקים) על זרועו, הרי שכל מה שהנשמה נושאת הוא "גְּוִיָּה נְאֻלְמָה", כלומר, את הגוף. בשני הבתים האחרונים של 'שחי לאל' מבקש הדובר מהנשמה לשיר ולהלל את יוצרה.

'שחי לאל' של שלמה אבן גבירול נכתב ככל הנראה בהשראת קטע יפה מאוד מהתלמוד הבבלי (מסכת ברכות י'), בו נשאלת השאלה: מדוע אמר דוד המלך (מחבר ספר תהילים) חמש פעמים: 'בְּרַכֵּי נַפְשִׁי אֶת ה'". התשובה שנותן התלמוד היא, כי ישנם חמישה אופנים בהם הנשמה דומה לאלוהים:

מה הקדוש ברוך הוא מלא כל העולם – אף נשמה מלאה את כל הגוף;

מה הקדוש ברוך הוא רואה ואינו נראה – אף נשמה רואה ואינה נראית;

מה הקדוש ברוך הוא זן את כל העולם כלו – אף נשמה זנה את כל הגוף;
מה הקדוש ברוך הוא טהור – אף נשמה טהורה;
מה הקדוש ברוך הוא יושב בחדרי חדרים – אף נשמה יושבת בחדרי חדרים;
יבוא מי שיש בו חמישה דברים הללו וישבח למי שיש בו חמישה דברים הללו.

ב'שחי לאל' מבטא ר' שלמה אבן גבירול תפיסה יהודית עתיקה של הקשר בין הנשמה של האדם ואלוהים. הנשמה של האדם ואלוהים דומים בכמה מאפיינים, ולכן הנשמה שיש בה את חמשת המאפיינים הללו צריכה לשבח את אלוהים, שיש בו את חמשת המאפיינים הללו.

לסיכום- האמצעים אמנותיים ב'שחי לאל' הם:

לכל אורך השיר יש חרוז מבריח – "מה".
אנלוגיה בשיר: בין האל והנשמה.
תפארת הפתיחה – יש קשר גם בנושא וגם חריזה בין הדלת והסוגר (יחידה חכמה – באימה)
ניגוד: "עולמך" (העולם הבא) מול "יום ולילה" (העולם הזה).
שאלה רטורית: "לָמָּה תִרְדָּפִי הֶבֶל"
רמיזה: המילה "מְשׁוּלָּה" ביחס בין הנשמה ואלוהים מתייחסת לדיון בתלמוד הבבלי לעיל.
האנשה של אלוהים: "חֶסֶן יִשָּׂא שְׁחָקִים עַל זָרְעוֹ"
תפארת הסיום: סיום עוצמתי ואופטימי.